

БРИГАДИР М. Б.

ПРОИСХОЖДЕНИЕ, ЭВОЛЮЦИОННОЕ РАЗВИТИЕ И СУТЬ ИГРОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье осуществлено теоретический анализ становления и развития игры как вида деятельности, феномена культуры, методологического принципа организация пространства постмодерна и вида мыслительности. Описано исследование ученых относительно применения и значимости игровых технологий. Рассмотрены философский, методологический, педагогический и психологический подходы трактовки игровой деятельности.

Ключевые слова: игра, деятельность, культура, организационно-деятельностная игра, постмодернизм.

BRIGADIER M. B.

ORIGIN, AND THE ESSENCE OF THE EVOLUTIONARY DEVELOPMENT OF GAMING ACTIVITIES

The article presents a theoretical analysis of the formation and development of the game as an activity, a cultural phenomenon, the methodological principle of postmodern space and a variety of thinking and action. We describe research scientists about the purpose and significance of gaming technology. Considered philosophical, methodological, psychological and pedagogical approaches interpretation of play.

Keywords: game, activity, culture, organizational-activity game, postmodern.

Стаття надійшла до редколегії 07. 10. 2013 року.

УДК 159.9

ВАСИЛЬЄВА Г. В.

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

ГОМОСЕКСУАЛЬНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті проаналізовано феномен гомосексуальної ідентичності, та його динаміку в історичному, культурологічному та соціально-психологічному контекстах. Визначено поняття ідентичності у рамках основних психологічних напрямів.

Ключові слова: особистісна ідентичність, гомосексуальність, об'єктні відносини.

Дослідження гомосексуальності у вітчизняній та зарубіжній науці пройшли ряд етапів: від стигматизації і патологізації – до спроб феноменологічного опису явища. У наш час гомосексуалізм виключено зі списку психічних розладів, проте це питання продовжує викликати дискусії як серед вітчизняних учених, так і за кордоном. Більшістю фахівців визнано, що гомосексуальність не є хворобливим станом, девіацією, психічним відхиленням, не спричиняє за собою психопатологічних характеристик, не є соціально небезпечною формою статевої поведінки. Проте існує інша позиція. Так, Г. С. Кочарян наводить дані про те, «що вилучення гомосексуалізму з розряду патології супроводилось гальмуванням його досліджень і стало вагомим чинником, що перешкоджає його лікуванню». Ця обставина також перешкождала професійній комунікації фахівців з цієї проблеми [7].

Згідно Г. С. Кочарян, затишшя, що настало у дослідженнях, не було зумовлене якимись новими науковими доказами, що свідчать про те, що гомосексуалізм є нормальним і здоровим варіан-

том людської сексуальності [7]. Ця дискусія відображає неоднозначне відношення до гомосексуальності у сучасній вітчизняній науці і культурі у цілому, що визначає актуальність подальших досліджень у цьому напрямку.

Необхідність розробки цієї теми посилюється у зв'язку з тим, що у наш час тема гомосексуальності, ідентичності є досить широкою і піднімає пласт соціальних, культурних і психологічних проблем. У сучасному європейському й американському соціокультурному просторі відбувається помітна трансформація уявлень про варіативність сексуальної поведінки і гендерних норм. З одного боку, люди, що мають гомосексуальну орієнтацію, у зв'язку з суспільними і соціальними змінами все частіше легалізують свою гомосексуальність, з іншої – стикаються з соціальним несхваленням і стигматизацією.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури показує, що у прямій постановці проблема психології гомосексуальної ідентичності не розроблялась, хоча саме вона виявляється основним вузлом, де зосереджено основні питання: чинни-

ки, що впливають на становлення гомосексуальної ідентичності, механізми її формування та можливості і шляхи соціальної адаптації.

Основна наукова проблема нашого дослідження полягає у необхідності теоретичного та експериментального визначення механізмів формування гомосексуальної ідентичності та особливостей її функціонування.

Існують різні підходи щодо співвідношення понять: «ідентичність», «Я-концепція», «самість», «образ Я», «самосвідомість». Однак, співвіднесеність понять не означає їх тотожності і деякі автори вказують на необхідність розрізнення категорій ідентичності та самосвідомості.

Зараз поняття «ідентичність» розглядається у межах актуальної сьогодні проблеми сутності людини. Увага до неї у сучасній психології пов'язується з підвищенням статусу західної гуманістичної та екзистенціальної психології, розвитком російської гуманітарної психології, а також формуванням суб'єктної парадигми і вчинкового підходу в українській психології. У центрі проблемного кола питань лежить визначення сутності поняття «ідентичність».

Поняття ідентичності широко представлене у сучасній психології. У 40-і роки Е. Еріксон запропонував у своїх концепціях терміни: «ідентичність», «криза ідентичності». Їх почали активно використовувати у діагностиці різних форм психопатології. У 50-і роки запропонували різні інтерпретації цих понять [1;6;11].

Еволюція проблеми ідентичності від появи перших зачаткових теоретичних форм до форм самостійного теоретичного знання прослідковується у роботах класиків зарубіжної філософії, психології і соціології В. Джеймса, З. Фрейда, К. Юнга, Ж. Піаже, Е. Фромма, Дж. Міда, Ч. Кулі, Е. Еріксона, Р. Баумайстера, А. Маслоу, Р. Мейлі, Р. Олпорта, Д. Роджерса, Х. Саллівена, Ю. Хабермаса, Ст. Хесле, К. Хорні, Е. Шпрангера, А. Гидденса і класиків вітчизняної та російської думки Д. А. Альбуханової-Славської, М. М. Бахтіна, Л. С. Виготського, А. А. Гусейнова, О. Р. Дробницького, Е. С. Ільєнкова, І. С. Кона, А. Н. Леонтьєва, Ю. М. Лотмана, С. С. Мерлін, Б. Ф. Поршнева, С. Л. Рубінштейна, Л. С. Сохань, А. Р. Спіркіна, Д. Б. Ельконіна, С. Ядова та інших[1].

У цілому поняття ідентичності зустрічалось досить рідко у вітчизняній, сучасній психології до початку 90-х років. Популяризатором досліджень різних аспектів ідентичності у радянській філософії став І. С. Кон. Використовуючи висновки та ідеї вітчизняних і зарубіжних авторів, він інтерпретував ідентичність як умовний конс-

трукт особистості. Цей конструкт не є статичним і постійно містить динамічні мотиваційні тенденції, врівноважує внутрішні і зовнішні імпульси [5]. У наш час дослідження ідентичності часто стосуються гендерних, національних, расових, сексуальних відмінностей. Це дає поштовх до пошуку нових методологічних підходів до вивчення цього феномену [2;3;6;8].

Нами розглядається ідентичність як стійко пережита тотожність Я у часі і просторі; вона передбачає автентичність самосприйняття, високий рівень інтеграції приватних динамічних і суперечливих образів Я в єдину зв'язну систему, завдяки чому оформляється і зберігається стійке, узагальнене і цілісне індивідуально-особистісне самовизначення, що є підтриманим і поділенийим спільністю значущих інших [10].

Феномен гомосексуальності та психологічні проблеми з нею пов'язані, у вітчизняній психологічній літературі майже не піднімаються. Це пов'язано як зі стигматизацією цієї частини суспільства, так і з досить неоднозначним ставленням до цієї проблеми у суспільстві у цілому. Існує низка досліджень феномену гомосексуальності, проте вони розглядають окремі аспекти цієї проблеми, яка потребує концептуалізації [4;9]. Наша стаття не ставить метою повний та всебічний огляд питань, пов'язаних з гомосексуальністю, метою є визначення основних напрямків у психологічних дослідженнях гомосексуальності та розуміння механізмів її формування у різних психологічних підходах.

Феномен гомосексуальності протягом довгого часу у Європі, у межах християнської моралі, був поза законом, та асоціювався з гріхом та хворобою. У 18-19 століттях гомосексуалізм почали активно психопатологізувати, тобто сам факт гомосексуальності вже означав наявність психічних порушень.

Найбільш вагомий внесок у розуміння гомосексуальної ідентичності зробили роботи представників психоаналітичного напрямку: О. Кернберг, О. Феніхель, З. Фройд. Так, у роботах О. Феніхеля гомосексуальність розглядається у контексті класичного психоаналізу і відноситься до перверсій. «При перверсіях зріла сексуальність заміщається інфантильною сексуальністю. Щось відразливе має бути у дорослої сексуальності і специфічно приваблює в інфантильній сексуальності. Останній чинник варіює, а перший залишається постійним» [12]. Феніхель розглядає вплив і роль конституціональних чинників на формування гомосексуальності, так він наводить дані, що під тиском певних конфліктів одні

індивіди більш схильні до використання описаних механізмів, ніж інші. Таким чином, значна роль у процесі формування гомосексуальності відводиться психологічним конфліктам, або особливостям розвитку у дитячому віці. Основними характеристиками гомосексуальності у психоаналітичному розумінні є «едипова» любов до матері (більшість гомосексуалістів не тільки відчують «едипову» любов до матері, як і невротики, але у них інтенсивність фіксації на матері навіть більш виражена). Наступною характеристикою є те, яким чином відбувається ідентифікація, так гомосексуаліст ідентифікується з матір'ю, що його фруструє: подібно їй, він любить чоловіків [12].

У деяких гомосексуалістів ідентифікація з матір'ю відбувається головним чином як ідентифікація з агресором, тобто у дитинстві вони дуже боялися своїх матерів. Дуже часто гомосексуалісти обирають об'єкти любові, у яких проявляються певні характеристики їх матері або сестри. Взагалі прояв жіночності у чоловіків являє собою інфантилізм, регресію до пасивного пристосування. Такі чоловіки іноді відчують, що, будь вони жінкою, від них не очікувалася б активність, тому розвивають жіночі устремління [12].

З точки зору З. Фрейда: «Гомосексуальність не є чимось великим, але у ній немає нічого й ганебного, це не порок і не приниження; ми вважаємо її різновидом сексуальної функції, що викликана відомим призупиненням сексуального розвитку» [13]. На думку Фрейда, гомосексуальність або гомоеротизм – це перверсія сексуального потягу, що виникає під час нормального психосексуального розвитку у результаті психічної травми. Фрейд розрізняє два типи таких травм. Перша травма пов'язана з дитячим нарцисизмом. Якщо у маленького хлопчика не має чоловічої фігури, з якою він міг би ідентифікувати себе, він несвідомо компенсує це, звертаючись до власного Я. Таким чином створюється ідеалізований образ людини власної статі. Друга травма розвитку теж пов'язана з ідентифікацією, але виникає пізніше [13]. На пострадянському просторі тема психології гомосексуальності майже не піднімалась, найбільш помітними є роботи І. Кона, у яких він аналізує феномен гомосексуальності в історичному, культурологічному, біологічному, соціальному і психологічному контекстах [5].

Останні десятиріччя відбувається депатологізація гомосексуальності. За нею стоять глибокі зміни у розумінні природи сексуальності, сексуального здоров'я і самої філософії науки [5]. Так, у

1973 році Американська психіатрична асоціація виключила гомосексуальність зі свого переліку психічних хвороб, а у 1993 році теж саме зробила ВООЗ. Таким чином, поняття гомосексуалізм та емоційні й психічні порушення були розведені. Тим не менш, і сьогодні навколо цього питання існує певна напруга і ведуться дискусії, так психоаналітично зорієнтовані фахівці продовжують розглядати гомосексуальність у ракурсі перверсій, Г. С. Кочарян, аналізуючи проблему, наводить доволі довгий перелік фахівців, що пропонують психотерапевтичне лікування гомосексуалістам, тобто розглядають гомосексуальність як відхилення.

Упродовж довгого часу, у дослідженнях гомосексуальності переважав фокус біологічних факторів, так, вважається, що гомосексуальність є генотиповою, тобто спадковою і тільки останнім часом визнається зв'язок з особливостями структури особистості, самосвідомості та раннім дитячим досвідом. Ряд дослідників доводять, що інноваційним моментом є визнання пріоритетної участі соціально-психологічних чинників у нормальному й аномальному генезі ядерної гендерної ідентичності, цього базального й онтогенетично раннього психічного утворення, сутність якого полягає у несвідомому ототожненні себе з певною статтю. Відносно більш пізні складові гендерної ідентичності – статеву роль і психосексуальну орієнтацію, мабуть, більшою мірою прийнято вважати продуктом психосоціального розвитку особистості [10].

Автори доводять, що порушення у взаємодії зі значущим іншим на ранніх етапах онтогенезу значною мірою здатні зумовлювати патологічні зміни цілісної структури («організації») особистості, у тому числі і такої її базової «частини», як статева ідентичність. Проте в емпіричних дослідженнях набагато частіше зустрічаються вивчення окремих аспектів розладів статевої ідентичності (збочення сексуальних потягів, інверсії статевої орієнтації) поза їх системного зв'язку з загальними порушеннями інтегральної самоідентичності. Подолання цього розриву дозволило б чіткіше побачити спільність онтогенетичних механізмів, їх формування та функціонування як у нормі, так і при аномаліях особистісного розвитку [10].

Існує низка досліджень, що пов'язують гомосексуальну ідентичність з дифузною ідентичністю, тобто як властивість межової, нарцистичної особистості, якій притаманно протиріччя рис, їх недостатня зв'язність, полярність та дезінтеграція Я-концепції у часі.

Таким чином, вважається, що при порушеннях особистісної цілісності та інтегрованості, існує велика ймовірність змін у тій базовій частині особистості, що відповідає за поєднання біологічного та соціального у людському існуванні [10].

Питання гомосексуальної ідентичності, таким чином, має методологічні та концептуальні проблеми визначення. З одного боку, визнається роль ранніх об'єктних відносин у формуванні гомосексуальної ідентичності, з іншого – існують дослідження окремих проявів гомосексуальності, які носять доволі фрагментарний характер. Доволі критичний стан цієї наукової проблеми посилюється і тим, що психоаналітичний ракурс досліджень передбачає свій термінологічний та методологічний апарат, що посилює складнощі інтеграції психоаналітичних досліджень у загальнопсихологічні.

Ряд авторів пропонують міждисциплінарний підхід до вивчення гомосексуальної ідентичності як принципову установку на співвіднесення парадигм психоаналітичної і когнітивної орієнтацій на основі культурно-історичної концепції Л. С. Виготського [10].

Таким чином, питання гомосексуальної ідентичності потребує подальшої концептуалізації, одним із шляхів може бути розгляд особливостей ранніх об'єктних стосунків, що зумовлює формування певної особистісної структури та набору захисних механізмів. Проблема гомосексуальності не може бути вичерпана дослідженням окремих проявів сексуальності, чи її порушень, а повинна розглядати саме особистісну ідентичність як основу, базову структурну частину особистості. Питання гомосексуальності викликає в українському суспільстві певне напруження. Це пов'язано з культурно-історичними, політичними та релігійними особливостями.

Однак, з поглибленням процесів євроінтеграції, українському суспільству необхідно формувати толерантне ставлення до питань меншості, як національної, так і сексуальної. Шляхом до

цього є визнання феномену та визначення проблем для подальшого дослідження.

Список використаних джерел

1. Заковоротная М. В. Идентичность человека: Социально-философские аспекты / М. В. Заковоротная. — Ростов н /Д.: Изд-во СКВЦ ВШ. — 1999. — 200 с.
2. Ижванова Е. М. Развитие полоролевой идентичности в юношеском и зрелом возрасте: дис... канд. психол. наук: 19.00.13 / Елена Михайловна Ижванова. — М., 2004. — 211с.
3. Ічанська О. М. Становлення особистісної ідентичності в ранньому юнацькому віці: дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / Олена Михайлівна Ічанська. — К., 2002. — 230 с.
4. Куприянова И. С. Исследование мужской гомосексуальности как системного качества личности // И. С. Куприянова, Н. М. Романова. – Системный подход в современной психологии / Под ред. Р. Х. Тугушева., Е. И. Гарбера. — Саратов: Научная книга, 2001. — С. 83—84.
5. Кон І. Світанкове місячне сяйво. Лики та маски одностатевого кохання / Ігор Кон. – Львів: НВФ «Українські технології», 2011. — 507 с.
6. Коростеліна К. В. Структура і динаміка системи соціальної ідентичності: дис... докт. психол. наук: 19.00.05 / Карина Валентинівна Коростеліна. — 2003. — 489 с.
7. Кочарян Г. С. Психотерапия гомосексуалов, отвергающих свою сексуальную ориентацию: современный анализ проблемы / Г. С. Кочарян // Психиатрия и медицинская психология. — 2010. — № 1—2 (24—25). — С. 131—141.
8. Найдовська І. В. Особливості життєвого стилю жінок у залежності від типу їх гендерної ідентичності: дис... канд. психол. наук: 19.00.01 / Інеса Валентинівна Найдовська. — К., 2003. — 199 с.
9. Романова Н. М. Психологические особенности мужчин с нетипичной направленностью полового влечения / Наталья Михайловна Романова, Ирина Сергеевна Куприянова // Вопросы практической психологии. — Выпуск 14. — Саратов: Издательство Саратовского педагогического института, 2000. — С. 205—210.
10. Соколова Е. Т. К обоснованию клинко-психологического изучения расстройства гендерной идентичности / Е. Т. Соколова, Н. С. Бурлакова, Ф. Лэонтиу // Вопросы психологии. — 2001. — № 6. — С. 3—16.
11. Эриксон Е. Идентичность: юность и кризис / Е. Эриксон. — М., 1996. — 634 с.
12. Фенихель О. Психоаналитическая теория неврозов / О. Фенихель. — М.: Изд-во «Академический проект», 2004. — С. 478—479.
13. Фрейд З. Три очерка по теории сексуальности / З. Фрейд. — М., Просвещение, 1989. — 89 с.

ВАСИЛЬЕВА А. В.

ГОМОСЕКСУАЛЬНОСТЬ КАК ОБЪЕКТ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

В статье проанализировано феномен гомосексуальной идентичности и его динамика в историческом и культурологическом и социально-психологическом контекстах. Определено понятие идентичности в рамках основных психологических направлений.

Ключевые слова: личностная идентичность, гомосексуальность, объектные отношения.

VASILIEVA A. V.

HOMOSEXUALITY AS A PSYCHOLOGICAL STUDY

Article to analyze the phenomenon of homosexual identity and its dynamics in the historical and cultural science and socio-psychological context. The notion of identity within the major psychological trends. This article analyzes the phenomenon of homosexual identity within the main psychological trends.

Keywords: personal identity, homosexuality, object relations.

Стаття надійшла до редколегії 08. 10. 2013 року.